

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2002 m. gegužės 4 d.

Nr. 87 (18)

Saturday supplement May 4, 2002

No. 87 (18)

Tikrovė ir jos atspindžiai

Tiesa, Gėris, Grožis... Ir tie Trys yra Viena. Nei vienas jų negali būti be kito. Jie vienas kitą patvirtina. Ne tai, kad jie vienas kitą papildytų. Papildo jie vienas kitą tik mūsų, žmonių, ribotu požiūriu, nes mes negalime tikrovės visos iš karto apimti. Ją suvokiame, vertiname ir ją žavimės dalimis. O iš tikro... yra viena Tikrovė, kuri yra Tiesa (Tikrovė, suvokiama intelektu), ir Gėris (Tikrovė, vertinama valios), ir Grožis (Tikrovė, žaviu dėningumu kelianti pasigėrėjimo jausmą). Tai pamatinė tiesa. Todėl ją skelbiame pirma ir dedame pamatan. Visa kita išplaukia iš jos. Nuostabiai čia tinka didžiausio šių laikų mokslininko Alberto Einsteino įžvalga:

Gražiausias ir giliausias jutimas, kurį galime patirti — tai mistinės tikrovės pajautimas... Jis yra visų tikrų mokslų sėjėjas (...) Žinoti, kad (...) tikrai egzistuoja kaip giliausias intelektas ir labiausiai spinduliuojantis grožis (...) Šis žinojimas, šis jutimas yra tikro religingumo centras.

Iš trijų Tikrovės aspektų Einsteinas atpažino du: Tiesą (*giliausią intelektą*) ir Grožį (*spinduliuojantį grožį*). Neatpažino Gėrio. Ta stoka neigiamai paveikė jį, nes nepažino visata ir žmonėmis besirūpinančio Dievo, kurį laikė šaltu, atokiu ir toliu.

* * *

Mokslas, literatūra, menas... Tai žmonių surinkti ir teberenkami tiesos, gėrio ir grožio lobiai, perkošti per patirties, vaizduotės ir kūrybos prizmę. O žmogiškoje patirtyje ir vyzdyje yra ir nedarnos: vyksta kova tarp gėrio ir blogio, tarp tiesos ir netiesos, ir blaškomi visokie jausmai. Visa tai palieka savo pėdsakus moksluose, mene ir literatūroje. Stovime prieš iššūkį ieškoti ir rasti tai, kas tikra, kas mus supažindina su tikrove, kas palaipsniui praturtina mus tapti tiesą, grožį ir gėrį atspindinčiais ludininkais.

Kęstutis A. Trimakas

Šio priedo puslapiuose...

Žvaigždėtas dangus. Tikrovės neišsėmiamą gelmę, erdvę ir jos beribį paslaptį simbolizuoja jaunų žvaigždžių grupuotės šalia apšviestų erdvių dulkių ir dujų laukų (1 psl. — M8, 3 psl. — M16).

Šio laikmečio veido portretas. Antanas Paškus (1 psl.) ryškina mūsų technologinio amžiaus veido bruožus. Anot jo tas veidas atsuktas vien į medžiaginį pasaulį, o užsimerkęs dvasinei, antgamtinę tikrovę.

Šiuolaikiniai įvaizdžiai (3 psl.): Poezijoje — vaizduojami kontrastu (J. Aisčio ir E. Miežlaičio eilėraščiai; pastaba: nebūtinai „aprobuojama“, kuo iliustruojama); dailėje — Ben Shahn „Mandolina su molekulėmis“.

Menininkų pasisakymai (2 psl.): Jų mąstymai parodo, kad savo dvasingumu jie daug kuo skiriasi nuo šių laikų aplinkos žmonių.

Religijos mokslų žurnalas Soter. Lietuvoje ėjęs 1924-1940 m., atkurtas 1999 m., pripažintas prestižiniu mokslo žurnalu (4 psl.).

Netilimoje ateityje. Apie kūrybingumą, kūrybinį procesą...

MŪSŲ AMŽIAUS VEIDAS

ANTANAS PAŠKUS

Antanas Paškus — kunigas, psichologijos daktaras, knygų autorius, profesorius Cannon kolegijoje (Erie, Pa.), St. John (New York) ir Otawa (Kanada) universitetuose, periodškai atvyksta į Lietuvą dėstyti. Šis straipsnis yra iš kito Lietuvos išspausdintos knygos *Žvilgsnis į pasaulėžiūrą aplinką, šventovę, save* (Lietuvos katechetikos centro leidykla, Kaunas, 2002).

Kiekvieno žmogaus, taigi ir krikščionio, gyvenimo linija tiesiasi per keletą svarbiausių taškų: kultūrą, religiją, požiūrį į save bei kitus. Žmogus keičia kultūrinę aplinką ir yra jos keičiamas. Jis kuria mokslą, meną ir literatūrą. Jis stato šventyklas savo Dievui ar dievams. Jis save teigia bendraudamas su savimi ir kitais. Tuos pačius uždavinius atlieka ir krikščionis. Ir jis kuria kultūrą, meną ir mokslą. Ir jis lenkia kelius prieš amžinąjį Kūrėją. Ir jis atpažįsta savo ir kitų vertę. Žodžiu, krikščionis keičia pasaulį ir pasaulis keičia jį. Štai čia ir kyla klausimas, kaip laiko dvasia veikia krikščionį ir apskritai religiją? Kodėl, pvz., ateizmo banga taip plačiai išsiliejo po Vakarų pasaulį? Į šiuos klausimus tegalės būti rastas atsakymas tik atidžiau pasijūrus į mūsų epochos veidą.

Šiandien darosi visiškai aišku, kad viešasis gyvenimas pasikliauna ateizmu. Dievas liko išstumtas iš viešojo pokalbio.

Dievas technologinėje visuomenėje

Nors moderni pasauliškumo forma pirmiausia išniro politiniame gyvenime, tačiau, pasak Craigo Gay'aus¹, praktinio ateizmo įtaigumas ir net patrauklumas dabartinėje kultūroje daug paeina iš mokslo ir technologijos poveikio žmogaus vaizduotei. Aiškumo dėlei reikėtų pabrėžti, kad čia kalbama ne apie teorinį bet praktinį ateizmą; ne apie filosofinius argumentus, neigiančius Dievo egzistenciją, bet apie gyvenimą tarsi Dievo visai nebūtį, gyvenimą, kuriame žmogaus mintys retai bekrypsta į Kūrėją.

Teorinių dalelių fizikos Stephen Barr pabrėžia, kad nėra prieštaravimo tarp tikėjimo ir mokslo, bet mokslininkų, nusistatusių prieš tikėjimą netruksta. „Tikėjimas žmogiško proto galiomis pagimdė mokslą ir liko jo veiklos motyvų jėga. Bet šis tikėjimas gali būti pagrįstas tik transcendentiniu požiūriu į žmogų taigi ir galutinai į religiją. Anksčiau moderniai erai šis faktas dingio iš akių iš dalies dėl to, kad Bažnyčios bandymas nuslopinti klaidą buvo supratas kaip bandymas nuslopinti žmogų ir jo intelektą. Taigi daugelis ėmė mokslinę dvasią apibūdinti kaip priešpriešą tikėjimui. Tačiau šis kai kurių mokslininkų priešiškas religijai iš tikrųjų yra susijęs su vidiniu prieštaravimu, dabar išsėnančiu į paviršių“².

Išsėina į paviršių ir kitų prieštarių abejotumas, kaip antai determinizmas, laikų pradžia, žmogiškos psichikos prigimtis... Šie klausimai turi didelę

šenybę pasaulio interpretacijoje. Kadaise Martin Heidegger įžvalgiai pastebėjo, kad technologija tapo moderniojo amžiaus metafizika (būties teorija).

Sakoma, kad mokslas ir technologija gerokai, o gal ir iš esmės, sustiprino praktinio ateizmo patikimumą modernioje visuomenėje ir kultūroje (Craig Gay). Palengvino rūpinimąsi kasdieniniais reikalais ir net pragyventi visą gyvenimą rimčiau nepagalvojus apie Dievą. Iš tiesų mokslininkų ir technologinių požiūriu, Dievo egzistencija darosi gana nereikšminga. Jam likusi gyventi tik toji erdvė, kurios mokslas dar negali pasiekti. Bet ateityje ir ši erdvė praktiškai išnyksianti. Tada neliks vietos „spragų Dievui“. Laimei, Apreiškimo Dievas nėra „spragų Dievas“.

Su „spragų Dievu“ ar be „spragų Dievo“ mokslas ir technologija yra žmogaus proto stebuklas, be kurio daugelis iš mūsų šiandien neegzistotuotų. Deja, naudojantis technologija gyvenimo kokybei pakelti, praktiškai leista išstumti mūsų kultūros turinį ir išmintį. Pasak visuomenės kritiko Neilo Postmano³, problema yra ne ta, kad mes perleidome tam tikrus visuomeninio gyvenimo sektorius technologijos logikai, bet kad vis labiau ir labiau visa kas laikoma kultūra mūsų visuomenėje, yra sprendžiama tik technine logika. Postman tokią būklę vadina „technopolio“.

Ju žodžiais: „Technopolis yra kultūros būklė. Jis taip pat yra ir dvasinė būseną. Ji randa, darsi sudievinant technologiją. Vadinasi, kultūra ieško savo įteisinimo technologijoje, randa pasitenkinimą technologijoje ir imasi sau direktyvas iš technologijos. Visa tai reikalauja naujos visuomeninės

mokslinis pažinimo būdas yra pranašesnis už visus kitus pažinimo būdus (pvz., filosofinį). Be to, šis savitas „kognityvusis stilius“ nėra išskirtinai būdingas tik mokslininkams ir inžinieriams, bet iki tam tikro laipsnio jis nuspalvina nuostatus ir visų tų, kurie naudoja technologijos gaminius.

Nuklydęs į kraštutinius technologinis pragmatizmas ir mokslinis skepticizmas davė pradžią vadinamajam „scientizmui“. Tai toks požiūris, kuris niekuo netiki, kas nėra gamtamoksliskai įrodyta, ir priešingai, atsisako abejoti bet kuo, kas tik turi gamtamokslinio ir technologijos „imprimatur“. Šitokia nuostata rodo, kad scientizmas nedviprasmiškai teigia pozityvią mokslo ir technologijos vertę. Jo požiūriu, mokslo ir technologijos raida patia aptartimi yra gėris. Toks įsitikinimas klydo į mokslą ir technologiją pažvelgti etikos šviesoje. Bet labiausiai jis kratosi galimybės, kad antgamtinė tikrovė prasiskverbų į gamtinę ar dvasia paliestų medžiagą. Net jei mokslas ir neneigia Dievo egzistencijos, jo akys ji privalo likti nematoma ir nereikšminga. Apskritai technologinė terpė nėra svetinga Dievui.

Jacques Ellul jautė, kad pagrindinė moderniojo pasaulio intelektualinė tragedija glūdi technologijos osebėje, kuri visiškai išblėso mūsų gebėjimą pamąstyti apie tai, ką darome su technologija ir kodėl. Technologinis protas neklausia „kodėl“, bet „kaip“. *Homo faber*, koks yra dabartinis žmogus, nemąsto, bet planuoja, stato, gamina. Technologinei žmonijai svarbu ne kaip ji galėtų išsiderinti į nustatytą gamtos sąrangą, bet kaip gamtos jėgos galėtų būti priverstos tarnauti žmogaus interesams. Techninė galvoseną

Krikščionio įsitikinimu, kūrinių slepia Kūrėjo pėdsakus.

Vadinasi, kūrinių tyrinėjimu pagarbinamas Dievas.

Užtat pirminis mokslo akstinas ir atėjo iš krikščioniško įsitikinimo.

Antanas Paškus

sąrangos ir neišvengiamai veda į greitą išnykimą daugelį to, kas susijęs su tradiciniais tikėjimais“⁴.

Sociologas Peter Berger aiškina, kad technologinė visuomenė yra linkusi puoselėti tokią kognityvų (pažinimo) stilių, kuris kartu yra labai pragmatiškas ir iki gelmių skepticistas. Pragmatiškas galvosenos stilius yra pasisavintas iš mokslo ir technologijos dalykiško priėjimo prie gamtos pasaulio. O po metodologinio skepticizmo slepiasi prielaida, kad

yra anteologinė. Ji nesidomi iš tikrųjų nepajėgia įvertinti minties apie galutinį prieštaringumą ar galutinį tikslą. Tiek, kiek vertybės rodo galutinių tikslų link, jos yra šalinamos iš viešojo pokalbio arenos.

Modernioji technologija ne tik puoselėja techninę galvoseną (rankinį protą), bet taip pat ji skatina ir antropocentrizmą, požiūrį, pagal kurį žmogus yra visatos centras ir tikslas, o pasaulis aiškinamas Nukelta į 3 psl.

2001 metais dvylika Lietuvoje gerai žinomų menininkų atsakė į dešimt jiems pateiktų klausimų, kurie buvo paruošti *Sandoros* žurnalo redakcijos. Metų gale atsakymai buvo išspausdinti nedidelėje knygoje *Einu* (leidykla „Katalikų pasaulis“, Vilnius, 2001) su leidinio redaktorės Dainos Parulskienės įvadu. Čia pateikiame atsakymų apžvalgą su tam tikromis pastabomis bei išvadomis.

Kokį Dievą pažinote vaikystėje? Dabar Jis tas pats ar jau kitas, kitoks?

Pažinimo kaita, jo vystymasis, lakoniškesniai aptarę poetas *Mekas*: „Mano vaikystės Dievas buvo senas ir su barzda. Vėliau mano Dievas buvo dviasia. Dabar Jis yra Nešuprantama Paslaptis ir Visa Visata“.

Skulptorius Vildžiūnas nurodo tos kaitos priežastį savyje: „Vaikystėje nebuvo begalybės suvokimo poreikio arba mąstymo apie begalybę. Tuomet tiesiog egzistavo pasakiškos realybės Dievas, kuris tik vėliau išaugo iki absoliuto (...) Dabar Dievas tas pats, kaip vaikystėje, tik Jo suvokimo diapazonas išsiplėtė nuo visiškai artumo iki begalybės, iki visiškai paslapties ir kvapą gniauziančio suvokimo to, kas yra. Tačiau bendravimo su Dievu, Jo artumo pojūtis nesiskiria...“

Tapytoja Katiliūtė pasakoja apie didelę transformaciją: „Dievas vaikystėje man buvo griežtas žvilgsnis iš dangaus, kad ko nors neiškrėčiau, ir visa, kuo matuojamas gerumas (...) Dabar visas mano laikas, mintys susibūrė į mano darbą — į tapybą. Per ją dažniausiai ir žiūriu į viską. Kūryboje mąstau abstrakčiai, viską apibendrinu, todėl ir konkretių formų liko labai nedaug — tik patys minčiai būtini kontūrai. Panašiai ir su Dievu (...) taigi mano Dievas yra visur ir visada (...) Tik mano pasaulyje Jis nieko nedaro: nei baudžia, nei glosto, nei moko kažkokių taisyklių. Žodžiu, išėitų, Jis — tarsi koks Dievas-menininkas“.

Režisierius Vaitkus ilgą svarstymą baigia taip: „Negaliu įsivaizduoti Dievo kaip asmens. Man Jis šviesybė kažkokia, visada besikeičianti ir kartu pastovi. Jo pastovumas toks tvirtas, o keitimasis toks įvairus, žmogui neįmanomas apimti“.

Rašytoja Ivanauskaitė mąsto: „Negalėčiau teigti, kad Dievas kada nors pažinau, pažįstu arba viliojosi pažinti. Žmogaus santykį su Dievu suprantu kaip nuolatinį artėjimą prie Jo, gal net — buvimą Jame (trumpais įkvėpimo, praregėjimo, malonės ar apreiškimo mirksniais), bet ne pažinimą ta prasme, kaip mes pažįstame gamtą, daiktus, tekstus ar kitą žmogų“. Sakosi besigilinti ne vien į katalikybę, bet ir į budizmą: „Pirmą kartą Budos, dar vadinamo Vaiskija Šviesa, sąvokos man iš karto tapo labai artimos (...) Vaiskioji Šviesa yra pamatinis egzistencijos būvis, iš kurio iškyla ir į kurią sugrįžta visi materialūs pavieniai. Toji Šviesa taip pat spindi ir kiekvieno žmogaus sąmonėje (širdyje). Bet ji regima tik sielos akimis...“

Pasikeitęs Dievo suvokimas padaro didelį skirtumą; pavyzdžiui, anksčiau baimė kėlė, vėliau neša pasitikėjimą. Broliui priminus apie trikampę Dievo akį bažnyčioje, aktorius-dailininkas *Budrys* tei-

gia: „Tikrai, prisimenu tą visą reginį, akį, bet man atrodo, kad aš labai menkai galėjau suprasti ar įsivaizduoti Dievą, nes kažkaip viskas mano vaikystėje buvo susiję su baimė. Bijojau mokytojos, pasakų ragų, skausmo, žalčio, to, kas baisaus gali atsitikti, galimų praradimų, ko gero, ir Dievo. Visko bijojau (...) Mano brenimas labai užsitęsė — ilgai aš taip visko bijojau, buvau irzlus, piktas, neramus, įsiutęs... Turbūt esminis skirtumas tarp vaikystės ir dabarties ir buvo vėliau atėjus suvokimas, kad Dievas yra meilė, kad Jis priima ir myli mus tokius, kokie esame (...) Mums telieka atsilipti į Jo meilę, priimti, nes visa tai priimti yra ir pats sunkiausias, ir maloniausias, ir didžiausias visuomet palieku vietos atradimams, t.y., šiam momentui, kas vyksta dabar, nei viskas visada yra nauja ir tai kartais sukelia tokią nuostabą, kad

Dievo buvimo įrodymai — jų apstu kiekviename mirksnyje. Tačiau didžiausias stebuklas man yra gerumas ir vidinė žmogaus šviesa. Rašytoja J. Ivanauskaitė

Man labai svarbi Nojaus istorija. Tai laivo statyba. Ir tą savo laivą reikia statyti. Tai siejasi su galutinio tikslo siekimu prasme. Skulptorius V. Vildžiūnas

atradimas (...) Kažkaip gal daugiau pasitikėjimo atsirado — ne savimi (...) dabar daugiau juntu tokį švelnumą, bet ne iš savęs, nes aš esu ir piktas, ir nuobodus, ir kompleksuotas...“

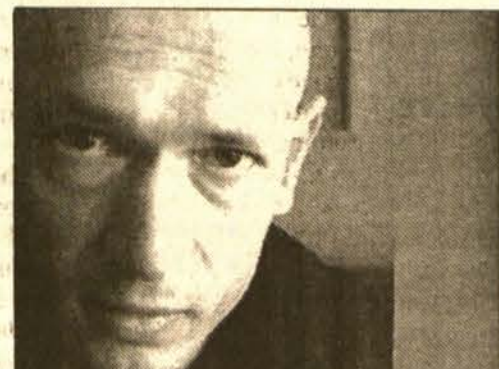
Kaip meldžiatės?

Vieni meno žmonės suprantą maldą siaura, tradicine prasme; kiti žvelgia į ją plačia prasme, kaip galintį apimti daug dalykų.

Aktorius-dailininkas Budrys sakosi, kad meldžiasi „taip,

Šventumas įmanomas mums visiems... Bet kai ištiesiu ranką paukščiui, jis nenuitupia ant mano delno. Tai žinau, kad esu dar labai toli nuo šventumo. Kino menininkas J. Mekas

Gal mūsų bėda ta, kad žvaigždės paliekam astronautams, dangų — lakūnams, religiją — kunigams. Betgi žmogus — jam reikia viso pasaulio. Aktorius P. Budrys

kaip parašyta Evangelijoje. Yra palikta Jėzaus maldą, yra maldos, kurias išmokau vaikystėje, ir kažkodėl manau, kad turiu jas kalbėti. O visa kita, kas sudaro mano maldą, yra tai, ką aš per visą gyvenimą surinkau, kas man yra artimiausia, ir dar tai, kad

džiuosi dažniausiai vakarais — sakau poterius (...) Meldžiuosi ir prieš spektaklius. Jau nuo sovietmečio taip: dirbu dirbu, o prieš pat pirmą išėjimą į sceną paskiriu kokią litaniją tam spektakliui (...) Melsdamasis neprašau Dievo nieko konkretaus. Niekada,

Menininkai apie Dievą, pašaukimą, kryžių, Bibliją

Kino menininkas, poetas *Jonas Mekas*, skulptorius *Vladas Vildžiūnas*, rašytojas, filologas *Tomas Venclova*, tapytoja *Rūta Katiliūtė*, režisierius *Jonas Vaitkus*, dailininkė *Salvinija Giedrimienė*, aktorius *Valentinas Masalskis*, kompozitorius *Algirdas Martinaitis*, rašytoja *Jurga Ivanauskaitė*, aktorius ir dailininkas *Povilas Budrys*, juvelyrė *Laima Griksaitė-Kėrienė*, režisierius *Audrius Stonys*.

Algimanto Aleksandravičiaus fotografijos

Kęstutis A. Trimakas Pastabos ir išvados

Malda — duoklė tai paslapčiai, artėjimas į save, prie savo šaknų, protėvių, Dievo...“

Gal labiausiai netradiciniu žvilgsniu į maldą žiūri tapytoja *Katiliūtė*: „Prieš pradėdama tapyti ilgai medituojau, nes švarinuosiu (...) Pats švelniausias pasaulyje prašymas yra abstrakti, beveik be žodžių MALDA. Ji tvyro ore, eilėse, piešiniuose, sapne. Kai miega mažas sergantis vaikelis, virš jo sklendo malda, kai jūroje per audrą plaukia laivas, jį taip pat gaubia malda. Malda visada priverčia susikaupti...“

Ar siekiant būti savimi būtina nužudyti Dievą?

Iš visų klausimų šis aštriausias, perbėga per sąmonę tarsi į organizmą įsibrovusi elektros srovė. Retas atsakovas atsiliepa taip ramiai, kaip rašytojas *Venclova*: „Nemanau, kad Dievą galima nužudyti. O jei kas stengiasi tai daryti, vargu ar iš to gali išeiti kas gera jo (arba jos) asmenybei. Šnekos apie „Dievo nužudymą“ arba „Dievo mirtį“, kylančios daugiausia iš Friedricho Nietzsche'ės, yra, mano manymu, beprasmos“.

Santūriai paaiškina skulptorius *Vildžiūnas*: „Jeigu Dievo valią suvoki kaip absoliutų gerį sau ir absoliutią tiesą, jeigu esi apsisprendęs gerui, tai Dievo valiai savo valios jau nebegali priešpriešinti“.

Dauguma reagavo stipriai. Ir ne vien, kaip poetas *Mekas*, trumpai: „Šokiruojanti nesąmonė“. Išiklausome į kitų pateikiamas priežastis. Štai aktorius *Masalskis*: „Kaip sako Aleksandras Menis, vis homo sapiens tragedija prasidėjo tada, kai žmogus save pavadino kūrėju ir panoro būti lygus su Dievu (...) Friedrichas Nietzsche gal norėjo krikščionybę nustumti ir ieškoti kitų tikėjimo formų per Zaratustrą, per antžmogį. Bet man atrodo, tai — tik viendieniai praskrendantys drugeliai. Žinau, jog nesu vertas, kad Dievas apsigyventų manyje. Ir jis tikrai manyje negyvena, o jei ir yra kokia prisilietimo nuojauta, tai negi ją sunaikinti?“

Kompozitorius *Martinaitis* irgi mini išdidumą kaip priežastį: „Paskutiniai du klausimo žodžiai menininkams padeda tapti didesniais už save, tarsi kokiais 'himalajais', nors pasaulyje žinomos tik vienos tokios aukštybės ir, be abejo, tikrosios. Didybės manija pastūmėja ir pačius menininkus žudyti (atvirkštine nyčiškojo žudymo forma): save žudymas žudai Dievą, nes gyvenime neįstengei Jo nužudyti. Prie visiško 'kriminalo' tikrų filosofo *Algio Mickūno* žodžių, kad 'mes viešpatuojame pasaulyje tik todėl, kad esame geriausi žudikai'“.

Tas klausimas supurto įsitikinusių Dievą esant buvimo ir tapimo versme. Tapytoja *Katiliūtė* svarsto: „Aš tikiu žmogaus susitapatinimo su jo išpažįstamu Dievu akimirkomis, nes labai sunku iki galo

mis. Tada ir klausimas apie nužudymą nekyla — negi galėčiau žudyti save?“ Panašios mintis ir dailininkė *Giedrimienė*: „Esu įsitikinusi, kad

Prieš pradėdama tapyti, ilgai medituojau. Tol, kol mintys tampa trapios ir nekonkrečios. Jos nyra tarsi iš rūko ir gula ant drobės. Tapytoja R. Katiliūtė

Kryžius — įrodymas, kad atsirado žmogus, kuris prisiėmė savo skausmą kaip savo, ir kad skausmas turi prasmę. Režisierius A. Stonys

kuo aiškiau išgirsti ir atpažinti savyje Dievo balsą, tuo labiau tampi savimi, nes kiekvienas esame sukurtas kaip savitas, nepakartojamas kūrinys. Esminį ryšį pabrėžia juvelyrė *Griksaitė-Kėrienė*: „Kaip gali nužudyti tai, kas yra tavo esmės dalis? (...) Jis yra gyvybės pulsas ir judesys. Jame visa prasideda ir į jį sugrįžta. Taip pat ir aš (...) Jeigu aš noriu būti, gyventi kūrybingai, turiu surasti ryšį su Juo“.

Panašiai viso ko buvimą suprantą ir aktorius-dailininkas *Budrys*: „Dievas toks platus,

įsisąmoninti, kad kažkas už mane mirė. Kad tai taptų artima. Bet aš to labai noriu“. Atrodo, sunkiau suprasti ar priimti tą mįslę, kad kažkas leido save nužudyti dėl mūsų. Už ką?

Yra siūlančių nužudyti ne Dievą, bet save, t.y. atsisąmoninti neigiamą savo savybių. Taip rašytoja *Ivanauskaitė*: „Manau, kad siekiant artėti prie Dievo būtina nužudyti save, savo negatyvias aistras ir emocijas, sujauktas mintis ir daugybę klaidingų, iškreiptų įsitikinimų apie žmogų ir jo paskirtį šioje Žemėje. Ir atvirkščiai, jei puoselėjame tik grubų, godų ir išpuikusį ego, vietos Dievui mums vis mažiau ir mažiau“. Režisierius *Vaitkus* mato reikimą savo poelgi vertinti pačiam: „Kai

visatos centre save, vieną dieną teks sau atsakyti, o kas aš iš tiesų esu, ką aš čia veikiu ir kokia mano buvimo prasmė. Ir dar. Dievas yra Meilė. Ar norint surasti save būtina taip save apiplėšti?“

Kryžius. Kas jis jums?

Daugelis apie kryžių kalbėjo kaip apie simbolį: horizontalė — žemiška, vertikale — dvasinė, į dangų kylanti. O patirtis — kryžminė. Pateiksime tik pačius kraštutinius pavyzdžius.

Skulptorius Vildžiūnas prisipažįsta: „Asmeniškai to, ką galėčiau pavadinti kryžiumi, aš neturiu, nes būna akimirkų, kai iš buvimo, iš suvokimo, kad esi, kyla toks džiaugsmas begalinis (...) kai tai atsitinka, tokia sąvoka kaip asmeniškai kryžius tiesiog nebeegzistuoja“.

Kitokia juvelyrės *Griksaitės-Kėrienės* patirtis: „Žvelgdama į kryžių, visada matau Jėzų Kristų. Be Jo kryžius būtų tik negyva schema. Kryžius nėra baigtis, jis yra tai, ką išgyvename. Jis yra gyvas, kai jame yra horizontalė ir vertikale. Jėzus Kristus ir aš. (Kai sužinojau apie mirtiną sūnelio ligą, maniau — neištversiu. Atsitiko taip, kad ne aš nešiau kryžių, bet jis — mane ir vaiką.“)

Svarbiausi jums Šventojo Rašto personažai, scenos. Kodėl?

„Įvairiais gyvenimo tarpsniais (teigia rašytoja *Ivanauskaitė*) svarbiausias atrodė vis kitas: kartais — *Jonas Krikštytojas*, 'dykumoje šaukiančio balsas', kartais — apaštalas *Jonas* (gal dėl sukrečiančio *Apreiškimo* teksto), kartais — *Marija Magdalietė* (...) Visada iki ašarų sujaudina *Kalno pamokslas*, arba palaiminimai dvasingiesiems.“

Rašytojai Venclova: „Reikšmingos man scenos — *Jokūbo grumtynės* su angelu ir jo regėti laiptai. O apie apaštalą *Tomą* — patrauklus jo sąvotiškas skepticizmas“.

Kino režisierius *Stonys* pabrėžia Šventraščio revoliucingumą: „Šventasis Raštas nėra jau tokia saugi knyga. Ji pavojingai griauja tai, ant ko pastatytas dabartinis pasaulis. Visiškai neatsitiktinai yra sukurta stabili gynybinė sistema, paverčianti Kristaus žodžius simboliais, metaforomis, ar idealistinėmis maksimomis, kurių lyg ir nereikėtų laikytis“.

Kai kurie menininkai iš Šventojo Rašto sėmė įkvėpimo: pavyzdžiui, skulptorius *Vildžiūnas*, tekstininkė *Giedrimienė* (gobelenai — „Gailėstingumo Motina“, „Kryžiaus kelias“), dailininkė *Griksaitė-Kėrienė* (personalių parodų temos).

Ar kainuoja Jūsų pašaukimas artimiesiems?

Menininkui, ir bendrai profesionalui, tai aktualus ir gyvenimiškas klausimas. Kaip atsako į jį šie rinktiniai menininkai?

Teatro ir kino režisierius *Vaitkus* junta įtampą: „Manau, kad bet koks rimtas išgilinimas į bet ką suteikia santykiams tam tikrą kampuotumą. Reikia su tuo susitaikyti ir aukotis, nes galbūt

Nukelta į 3 pl.

*Ne duetas, o kontrastas ar kone kontradikcija
dangaus erdvės akivaizdoje.*

*Ne iš tamsiųjų, o iš šio amžiaus — vienas
ir paveiktas šitų tamsiųjų amžių — kitas...*

O DIEVE
Jonas Aistis

*O DIEVE, kaip graži svajonė,
Kurią, kaip saulę danguje,
Tu ašarų ir skurdo klonin
Siuntei liepsnoti žmoguje...*

*Svajonių polėkiai sparnuoti,
Bet opūs, lepūs jų sparnai,
Nes leidai siekti ir sapnuoti
Ir nepasiekti amžinai...*

*O Dieve, kaip gražus pasaulis
Ir kaip jam pilna ir gausu
Nebeužgesančiųjų saulių
Ir nesapnuojamų dausų.*

*Platus pasaulis ir beribis,
O širdžiai ankšta, it narve,
Kur tiek šventumo ir bjaurybės,
Žvaigždžių tiek spindinčių purve...*

*O Dieve, kaip gražus tas džiaugsmas,
Kai meilės mūsų širdis pilna,
Ir kai jos ilgesio ir šaukimo
Tavoji žemė sklidina...*

*Ji efemeriškai nurieda
Žvaigžde, nudriekusi skliautu:
Nuvysta ji, išskleidus žiedą,
Nuskęsta ji prie pat krantų...*

... širdies Dievas ar technikos Rex...

M. K. ČIURLIONIO LAIŠKAS
Eduardas Mieželaitis

*Aš žinau: tu buvai, tu esi ir tu būsi.
Aš per naktį prie nuosavo kryžiaus budžiu.
Ir patyrusi Rex'o malonę ir rūstį,
Siela ilsisi jo sumontuotų žvaigždžių.*

*Žydro tavo akių dublikato, nirvanoj.
Ilsis sfinkso sparnus surakinus dvasia.
O pro šalį keliauja pirklių karavanai,
Žemės gaubli pavertusių prekių baze.*

*Bet nejaudina sielos mada ir efektas.
Ir reklamos voratinklis baisiai trapus.
Gal prekybos balanse pasaulis — tik daiktas,
Vertas kainos, nevertas tačiau pagarbos.*

*Mano sielai pasaulis mįslė. Šio molberto
Ar rojaliau dažų ir klavišų drama.
Gimsta man ne sex-arto, deja, o rex-arto
Projektuojamo modelio panorama.*

*Sminga antikomercinio mano projekto
Bokštai tiesiai į širdį žvaigždėms. Ir meldžiu,
Kad dangus po kūrybinio akto atakų
Ir kad siela ramiai pailsėtų žvaigždžių*

*Žydro tavo akių dublikato, nirvanoj.
Tu buvai, tu esi ir tu būsi kaitros
Išdžiovintai ir daikto ver gų karavano
Atakuojamai sielai be galo skaidrus —*

MENININKAI (iš 2 psl.)

ateis toks laikas, kai tau aukosis kažkas kitas. Kas svarbiau, ar menas, ar šalia esantis žmogus, nežinau. Blaškauti tarp dviejų, nes ir viena, ir kita man yra svarbu".

Tapytoja Katiliūtė stipriai pasisako už meno pašaukimą, kurį stipriai junta: „Kas yra tas pašaukimas? Visi mes esame pašaukti, tik ne visi atsiliepiame (...) Svarbu eiti savo keliu (...) Kartais taip paskeisti savo minčių ir veiksmų dūmuose, kad net kaimynų nematai. O kai nebematai artimo, tai ir kaina būna didelė. Bet aš neparduodu savo pašaukimo. Jis — be kainos. Kaip vanduo, kaip oras kvėpuoti".

O dailininkė Giedrimienė, atrodo, yra atradusi kažkokią lygsvarą: „O kas yra pašaukimas: siekis būti geresnei? Šeima? Noras, kad joje būtų gera, ramu? Ar mano sugėbėjimai, darbas? Troškimas dvasiškai skaidrėti, nepasiduoti silpnėms ir laikiniams dalykams? Manau, kad tokie siekiai ir darbai tik suartina šeimą, jei suvokiame, kad visa, ką turime, mokame ir darome, yra Dievo dovana (...) Bet čia — ir čia stebuklas — pasisiekimų labai nesureikšmindavau, pasidžiaugdavome visi, ir tiek". Atrodo, kad ji atrado šią lygsvarą dėl to, kad labai išplėtė savo pašaukimo sąvoką (ne vien kaip menininkės, bet ir kaip šeimos asmens ir kaip tobulėti pašaukto žmogaus; ir visa tai — Dievo dovana).

Išvados

Šie menininkai nėra atsisakę, nors daugelis jų pri-

pažįsta būtina reikala vienatvės, kurioje galėtų susikaupti ir kurti. Vienatvėje bręsta jie patys ir tai, ką jie pagimdo kurdami. Tai įkvėpimo ir išraiškos laikas.

Kaip jų biografiniai duomenys rodo, visi jie didelėmis pastangomis tapo pripažintais meno kūrėjais. Šis pripažinimas sustiprino jų kaip menininkų identitetą ir savim pasitikėjimą. Pas vieną ar kitą gali suskambėti individualizmo gaida, bet pas didelę daugumą jų tikrai išryškėja individualumas, ne individualisto savybė.

Juntamas noras būti nepriklausomu, savitu, o vis dėlto likti ir priklausomam — risti tvirtais ryšiais su artimaisiais, su visata, su Paslaptimi, kurią kai kurie pripažįsta asmenininiu Dievu, vesdami pokalbį su Juo, veikiančiu jų gyvenime ir net kūryboje.

Pastebėtina, kad visi be išimties atmeta Nietzsche'ės antžmogio norą „nužudyti Dievą siekiant būti savimi" (nors kai kurie pripažįsta, jog tai žmogiška pagunda). Esančiu pripažintas Dievas įkvepia ir traukia žmogų artėti prie Jo. Tad dialogą su Juo labiausiai palaiko tie menininkai, kurie yra įsitikinę, kad Jis, nors paslaptingas, yra gyvas ir asmeninis.

Nepaskendę materialistinės aplinkos atmosferoje, šie meno žmonės išugdė savo individualų pasaulėvaizdį, kuriame reikšmingą vietą užima dvasinė erdvė. Nors ir neįsitikinusi asmenininiu Dievu, bet yra vertinamas dvasinis žmogaus pradas kartu nujaučiamas kažkas aukščiau žmogaus.

Net ir tie, kurie išlaikė vaikystėje jiems pateiktą tradicinį tikėjimą, iš jo išugdė (o kai kurie vaikystėje be ti-

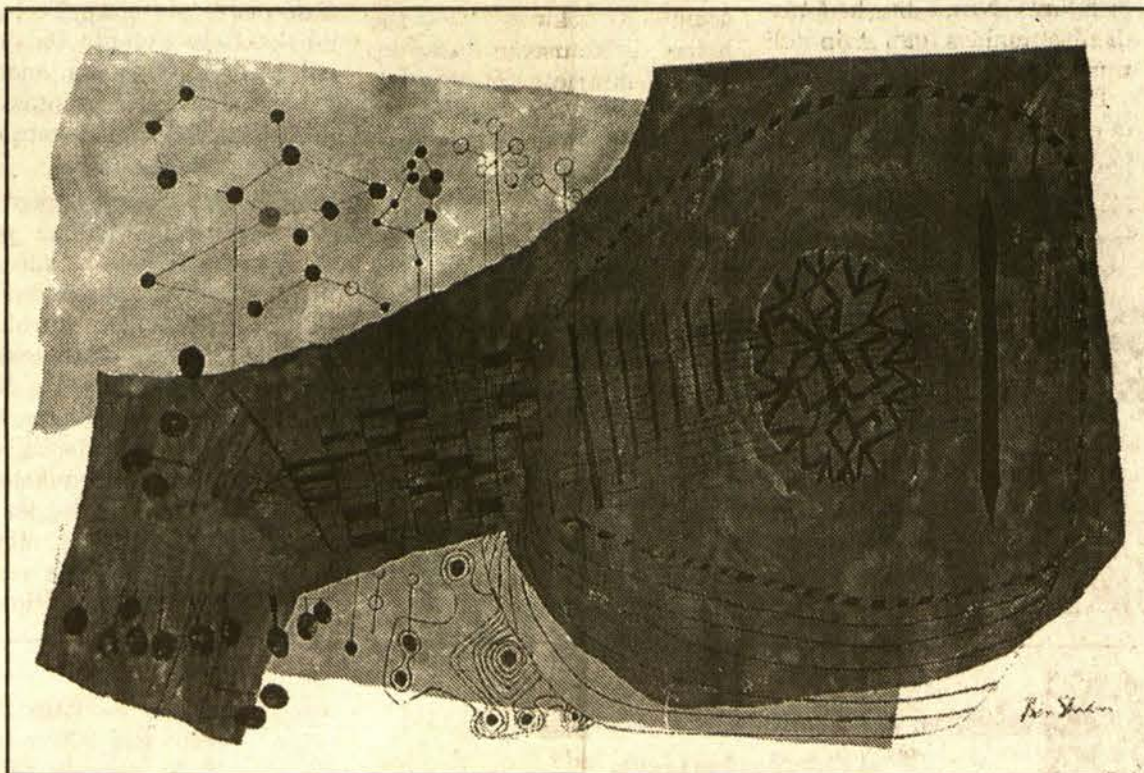
kėjimo, vėliau patys savarankiškai suformavo) gyvenimui ir kūrybai teigiamą įtaką turintį, sąmoningą, asmeninį tikėjimą. O viena pagilino savąją pasaulėjautą, ieškodama derinio tarp krikščionybės ir budizmo dvasingumo, atrodo,

sudarydama dialoginį tikėjimą.

Knygoje *Eiņu* sutelkti menininkų pasisakymai iliustruoja ir patvirtina religijos-dvasingumo psichologijos pripažintą asmeninio ir dialoginio tikėjimo bręstančią savybę ir asmenybės brandinančią galią.

*Nemanau, kad būnant čia aukštai
ir matant Žemę ir kūrinių,
būtų galima netikėti Dievu.*

Astronautas John Glenn
Atradimo erdvėlaivyje, 1998 m.

BEN SHAHN „MANDOLINA SU MOLEKULĖMIS" (1964)

Norėdami pailiustruoti mūsų technologinio amžiaus įtaką dailei, galėtume pasirinkti kubistus dailininkus, kaip Braque, Delaunay, de La Fresnaye, Herbin ar žymųjį Picaso. Tačiau mūsų akis užkliuvo už Lietuvoje gimusio Ben Shahn, kuris vaikystėje su tėvais emigravo į JAV. Paauglystėje jis mokėsi pas litografo meistrą, vėliau dirbo kaip komercinis dailininkas. Ši patirtis jo vėlyvesnei kūrybai paliko savotiškus pėdsakus, nors maždaug nuo 1930 metų jis igijo savo gan originalų stilių.

Jo grafikos darbai paveikė 1940-1950 dešimtmečio Amerikos plakatus (poster design) kūrėjus.

Akvarelė *Mandolina su molekulėmis* (1964 m.) yra pavyzdys, kokią įtaką dailininkui padaro laikų dvasia ir aplinka. Mandolina iškreipta, nors dar atpažįstama, ruda melsvame fone, kuris vaizduoja medžiagą su molekulėmis. Stygų ryšiai panašūs į medžiagos elementų ryšius. Tai byloja apie muzikos ir medžiagos panašumą. Muzikos ins-

trumentas ir medžiaga (ar jos gabalas) artėja prie keturkampio formos. Objektai supaprastinami.

Technologinio amžiaus paveiktas dailininkas nebevaizduoja grožio, o kažkokią tai tų laikų dvasios įtaigotą realybę, sumontuotą ir architektūrinę konstrukciją, suplotą į vienos spalvos plokštumą be spalvų niuansų, o vis vien tos realybės objektas savotiškai veikia žmogų — stebėtoją, o gal ir tos pačios realybės dalyvį.

K.A.T.

MŪSŲ AMŽIAUS (iš 1 psl.)

vien tik žmogaus patyrimo požiūriu. Betgi toks savęs supratimas nėra linkęs ir dabar greičiausiai nebepajėgus įvertinti (branginti) pasaulyje bet kokią prasmenį ar reikšmenį, kurie nėra jo paties padaryti ar sukurti. Tradicinėje arba netechninėje kultūroje turėta „religinis" ryšys su pasauliu. Jame, ypač gamtoje, matyta aukštesnio Proto ir Valios veikla. „Modernioji technologija padarė mus vis labiau ir labiau nepajėgius šitai atpažinti. Faktiškai mes tapome religijškai kurti".

Techninės galvosenos konturus Gabriel Marcel pastebėjo jau prieš keletą metų. „... tokios rūšies galvojimas išsivystė į praktinį antropocentrizmą. Vadinasi, žmogus linksta daugiau ir daugiau galvoti apie save kaip vienintelį principą, kuris gali duoti prasmę pasauliui, kuris pats savaime, jam atrodo, esąs visiškai beprasmiškas". Jei Marcel'io ištarai ir ne visai pritarume, tai jo tezę, kad moderniosios technologijos dvasia esanti antropocentrinė ir manipuliacinė, yra nepaneigiamas. Pvz., plastika, digitalinė technika, biochemija yra grynos gamtos atitraukos (abstraktai), absoliučiai racionalūs konstruktai, koriniai... Šitame procese *homo faber* praranda jungtį su gamta, bet tampa svarbiausia veikiantiaja priežastimi (*causa efficiens*).

Vis dėlto galbūt žymiausia radikalaus antropocentrizmo rodyklė yra pačios kalbos atsiejimas nuo gamtos. Šiandien vis daugiau teoretikų ima įtaigoti, kad faktiškai mes galime keisti realybę paprasčiausiai apie ją kalbėdami. Išradingas žodžių vartojimas pasiekė tokį tašką, kad suardė

ryšį kalbos ir pasaulio (pvz., negimusio kūdikio žudymas vadinamas „pasirinkimo laisve"). „Šis sutarimo tarp žodžio ir pasaulio nutraukimas sudaro vieną iš labai menkai autentiškų dvasios revoliucijų Vakarų istorijoje. Ji (revoliucija — A. P.) ir apibūdina patią modernybę", — tvirtina George Steiner. O įtikimumas dabartinių teorijų, pabrėžiančių mūsų gebėjimą konstruoti (kurti) ar dekonstruoti (ardyti) save pačius naudojant kalbą, galima sakyti, remiasi modernių mokslų ir technologijos pagrindais.

„Galbūt mes net pakeisime patią žmogaus prigimtį ir paversime save kažkuo visiškai svetimu, rase, kuriai senosios normos — išmintis, nusizėmimas, taurumas, didžiavasiškumas, gerumas — bus išmestos kaip gyvatės oda", — spėlioja psichiatras ir fizikas Jeffrey Satinover. Tokiu atveju jau turėtume žmogaus panaikinimą, apie kurį kadaise kalbėjo C. S. Lewis. Kad ir kaip ten būtų, technologinė paradigma, teorinių prielaidų visuma yra visiškai nepajėgi atsakyti į didžiuosius žmogaus klausimus: „Kas" mes esame? Kodėl mes čia esame? Ką privalėtume daryti su savo gyvenimu?"

Išnašos

- 1 Craig M. Gay, *The Way of the (Modern) World*, Grand Rapids, Mich.: William Eerdmans Publishing Company, 1998.
- 2 Stephen M. Barr, *First Things*, January, p. 18.
- 3 Neil Postman, *Technology: The Surrender of Culture to Technology*, New York: Vintage, 1993, p. 71.
- 4 Craig M. Gay, opus cit., p. 94.
- 5 Gabriel Marcel, „The Sacred in the Technological Age", in: *Theology Today*, 1962, p. 29.
- 6 George Steiner, *Real Presence*, Chicago: University Press, 1989, p. 93.
- 7 Jeffrey Satinover, *First Things*, January 2000, p. 32.

ŠVYSTELĖJIMAI

Asmenys, įvykiai, idėjos — blykstelėjimai iš įvairių mokslų, literatūros ir meno sričių. Negalima visko sugauti kaip stebuklingų tinklų, bet čia surenkama tai, kas krenta mūsų dėmesin iš Lietuvos ir pasaulio. Tai, kas verta žinoti, su kuo naudinga susipažinti. Tai šen, tai ten švystelėjimu nušviečiamas kurios nors srities kampas, periferija, mazgas ar pats centras.

Kęstutis A. Trimakas

PSICHOLOGIJA

Įtakingiausi psichologai: Skinner, Piaget, Freud

Psichologija, kaip modernus mokslas, gyvuoja šiek tiek ilgiau kaip 100 metų. Prasidėjusi 19-ojo šimtmečio gale, tęsiasi visą 20-ąjį amžių. Jos įtaka tapo tokia stipri Vakaruose, ypač JAV, kad šių laikų kultūra kartais vadinama psichologine. Naudojant šešis indikatorius (darbai, knygos, teorijų populiarumas ir kt.) buvo atrinkti 99 įtakingiausių ir žinomiausių 20-ojo šimtmečio psichologai. Pirmas sąrašas — amerikietis B. F. Skinner (1904-1999), neobiheviostas, tyres gyvulių ir žmonės laboratorijoje, programuoto mokymo ir auklėjimo pradininkas, parašęs knygą *Walden Two* apie utopinę, elgesio technologija valdomą visuomenę. Antrasis — šveicaras Jean Piaget (1896-1980), aklas ir įžvalgus, studijavęs, kaip vaikuose vystosi pažinimo ir protavimo galios, o trečiasis — Vienos žydų psichiatras Siegmund Freud (1856-1939), psichoanalizės iškūrėjas, skelbęs lytį visuotinė žmonių, jų santykių, kultūros, meno ir religijos motyvuojanti (*Psychology Today*, 2002 birželis, netrukus plačiau *The Review of General Psychology* žurnale).

DAILĖ

Žymiųjų besišypsanti Mona Lisa

Leonardo de Vinci teptuko šėdėvras *Mona Lisa* yra laikomas pačiu žymiausiu paveikslu pasaulyje. Visa jos istorija yra sukaupyta šiais metais išspausdintoje knygoje *Becoming Mona Lisa* (Harcourt, 352 psl.). Jos autorius — britas istorikas Donaldas Sassoon. Veikale yra ir istorijos, ir sociologijos, ir psichologijos, meno kritikos ir net kriminalologijos.

Leonardui de Vinciui pozavo Florencijos pirklio žmona Lisa Gherardini. Jos šypsena buvo įamžinta ant drobės. Portretas pateko į karaliaus Pranciškaus I meno kolekciją, vėliau — į Louvre muziejų Paryžiuje, kur (pavogta ir sugrąžinta 1912 m.) yra iki šiol. 2003 metais *Monai Lisai* sukaks 500 metų. Tada ji jau bus vien jai pačiai skirtame kambaryje, vienintelė taip pagerbta iš visų 6000 Louvre muziejaus paveikslų.

TEOLOGIJA

Dvasingumo teologijos konferencija Lietuvoje

2002 m. sausio mėn. gale buvo surengta dvasingumo teologijos konferencija Vilniuje, Kaune ir Marijampolėje. Konferencijos pranešėjai gvildeno dvasingumo teologiją trejopame lygyje: 1) kas yra krikščioniškas dvasingumas (vysk. J. Boruta aptarė šį dvasingumą kaip panašėjimą į žmogaus pirmavaizdį — Kūrėją Dievą, o arkivysk. S. Tamkevičius — kaip „mūsų tautos moralinio tvirtumo pamatą priespaudos metais“); 2) didieji dvasingumo pavyzdžiai — šv. Pranciškus Salezas ir pal. arkivysk. Jurgis Matulaitis, kurie ne tik patys siekė šventumo, bet jį puoselėjo ir kituose (prof. dr. St. Urbanskis ir doktorantė E. Matulevič); ir 3) dvasingumo ugdymas (Vytauto Didžiojo universiteto katalikų teologijos fakultete — mons. doc. dr. V. S. Vaičiūnas, akademinėje bendruomenėje — magistrantė Aušra Karaliūtė SJE). Ši konferencija turėjo ir praktišką tikslą: dvasingumo idėjos koncentruojamos, kad būtų paskleistos mūsų tautoje, ypač akademiniame jaunime.

TEATRAS

Monospektaklis apie Judą

Kauno dramos teatro aktorius Egidijus Stancikas yra vienas tokių, kurie rizikuoja. Jau anksčiau jis buvo pasirinkęs vaidinti vienas — monospektaklį *Vainuto raštininkas* apie poetiškos sielos jaunąjį Antaną Baranauką, jo meilę, prieš pasirenkant kunigo kelią, kurio laukė ir vyskupo našta. O dabar pasirinko ant scenos pakelti dramaturgo Dazai Osamu novelę savotišku pavadinimu *...ir reikia eiti...* apie Judą Iskarijotą. Judas — iš apaštalių žmones labiausiai sudomines, dažniausiai vaizduojamas šiais laikais ne tik kaip išdavikas, bet kai kada — kaip herojus, didvyriškesnis net už patį Jėzų. Aktorius Stancikas (matyt, pagal Dazai Osamu) vaiduoja jį tragiškame blygyje: kai suabejoja Kristumi, jis puola jį gelbėti išduodamas. Aktoriaus tikslas, teigia Stancikas, „bandyti atskleisti įvairias žmogaus ypatybes, išdavusio, gyvenancio nuodėmėje, puolusio į žmogaus kancian“. Ir įterpia: „Kiekviename iš mūsų gyvena judukas. Didesnis, mažesnis, bet jis krebžda. Ir spektaklis apie tai“.

Premjeros žiūrovai buvo paveikti. Šis monospektaklis — ne televizijos serialų spoksotojams, bet susijaudinti ir pamąstyti linkusiems žiūrovams (režisierius Valius Tertelis, muzika — kompoz. Vidmanto Bartulio; interviu su aktoriumi, *XXI amžius*, 2002 01 16).

TYRINĖJIMAI

Televizijoje rodomo smurto padariniai

Televizija plačiai naudojama žiniasklaidai, bet dar labiau — pramogai. Siekdam žiūrovus „priklijuoti“ prie televizijos ekranų, programų rengėjai naudoja pigius, šokiruojančius efektus, dažnai — smurto ir sekso scenas. Jau anksčiau JAV moksliniais tyrimais (keturiasdešimt metų laikotarpyje jų buvo 250 su viršum) įrodyta, kad televizijos programos, kuriose rodomi smurto veiksmas, paveikia vaikus elgtis agresyviai. Apie 1982 metus Amerikos Psichologų sąjunga, Amerikos Psichiatru

sąjunga, Amerikos Šeimos gydytojų akademija, Amerikos Medicinos sąjunga ir keletas kitų panašių profesionalų sąjungų sutartinai tvirtino, kad „duomenys įtikinančiai rodo, jog masinėmis priemonėmis vaizduojamas smurtas sukelia agresyvių elgesį kai kuriuose vaikuose“.

Naujųjų tyrimų statistiškai reikšmingi duomenys patvirtina neigiamą poveikį ne tik vaikuose, bet ir suaugusiuose, kurie praityje kasdien ilgai žiūrėdavo televizijos pramogines programas, kuriose pasitaiko nemaža smurto veiksmų (neigiamas poveikis dokumentuotas FBI ir policijos: kriminaliniai veiksmai, kaip apiplėšimai, užpuolimai naudojant ginklą, ir kt.; žr. *Science*, 2002 03 28).

Tai skeptišką visuomenę vis labiau blaivinančios žinios apie televizijos piktnaudžiimą, kurios kenksmingus padarinius televizijos agentūros tebesistengia užtušuoti. O televizija galėtų būti dažniau panaudota puoselėti tiesą, grožį ir gerį.

Lietuvoje panaši situacija, nes televizijoje rodomos tos patios ar panašios programos kaip Jungtinės Amerikos Valstijose.

LEIDINIAI

Religijos mokslų žurnalo *Soter* tradicija ir dabartis

Soter (Išganytojas) — Katalikų teologijos fakulteto Vytauto Didžiojo universiteto Religijos mokslo žurnalas, įtrauktas į specialų Lietuvos mokslo tarybos patvirtintą pripažintų mokslo leidinių sąrašą. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę jau yra išleisti šeši numeriai (iš viso jų yra 34).

Soter ištakos siekia 1924 metus, kada jos redaktorių Pranas Dovydaitis puoselėdamas viltį, kad jame išspausdintą medžiagą padės tuometinei Lietuvos inteligentijai bei kitų socialinių grupių žmonėms giliau pažinti gamtą ir pačius save, savo kūrybinę, santykius su Dievu, t.y. tarnaus integralinei pasaulėžiūrai susiformuoti ir sustiprėti, Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos-filosofijos fakultete įkūrė leidinį „Pradedamajame ir paaiškinamajame žodyje“ žurnalo autorius pateikia žodžio *Soter* reikšmės sampratą, aiškinama jo etimologiją. „*Soter* — tai Kristaus titulas. Jeigu žmonės priima Soterą — jie yra krikščionys, jeigu ne — antikrikščionys“ (O. Tjūnelienė. Pranas Dovydaitis — tautos auklėtojas // *SOTER*. Vytauto Didžiojo universitetas. Kaunas. 1999. Nr. 1 (29), p. 88).

Profesorius Pranas Dovydaitis — pirmasis ne dvasininkų luomo atstovas, padėjęs leisti religinio turinio žurnalą, kuriame daugiausia dėmesio skyrė religijų istorijų lyginimui: senovės graikų ir romėnų, Rytų senųjų religijų ir Senojo bei Naujojo testamento religijų ir kt. 28 žurnalo numeriuose spausdino pačius brandžiausius Vakarų Europos katalikų mokslininkų darbus apie įvairių religijų istorijas. Išspausdintais straipsniais jos redaktorių padėjo formuoti „integralinę skaitytojų pasaulėžiūrą“.

Saulės Jautokaitės knyga apie menininkus

Lietuvą pasiekė graži dovana-dailės gerbėjai sulaukė Amerikoje gyvenančios meno-tyrininkės Saulės K. Jautokaitės parašytos knygos straipsnių rinkinį *Apie dailę ir menininkus*. Savo apimtimi tai solidus 285 puslapių iliustruotas leidinys. Knyga skoningai apipavidalinta dail. Petro Aleksos.

Knygos autorė nuo 1966 m. rašo Jaunimo centro Čiurlionio galerijoje, Čikagos meno mokykloje ir kitose tam tinkamose patalpose vykusių pavių ir grupinių parodų recenzijas. Knygoje ne tik parodų aptarimai, čia pasakojama

šis mokslinis žurnalas iki 1940 metų buvo viena svarbiausių religijų istorijos mokslo raidos formų tarpukario Lietuvoje. Likviduotas kartu su nepriklausomybės ir laisvos minties galimybių praradimu — prieškarinė valstybės okupacija — 1999 m. vėl atkuriamas jau nepriklausomoje Lietuvoje. Švenčiant Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimo dešimtmetį, žurnalas skelbė, kad yra pasiręšęs tapti savo pradžios — ankstesnių 28 — numerių — tąsa. Katalikų teologijos fakulteto Vytauto Didžiojo universiteto, kaip prieškarinio Teologijos-filosofijos fakulteto teisių paveldėtojas, ėmėsi feisti žurnalą *Soter* ir kviesti Lietuvos bei užsienio mokslininkus reikšti savo mintis, skelbti mokslo darbus atkuriamame žurnale, tikintis, kad mokslo žmonės, sekdami arkivyskupų Juozapo Skvirecko, Mečislovo Reinio, profesorių Prano Dovydaitio ir Juozo Ereto, Adomo Jakšto ir Zenono Ivinskio pavyzdžiu, aktyviai dalyvaus šiame procese.

1999 m. į atkurtojo *Soter* redakcijos kolegiją Katalikų teologijos fakulteto Vytauto Didžiojo universiteto Taryba pakvietė dirbti šiuos mokslininkus: pirmininku — kun. doc. teol. m. dr. Kęstutį Žemaitį (VDU), pirmininko pavaduotoju — doc. hum. m. dr. Alfonsą Motuzą (VDU), nariais — vysk. gamtos m. dr. Joną Borutą SJ (VU), prel. prof. teol. m. habil. dr. Antaną Rubšį (JAV), kun. prof. bažnytinės teisės habil. dr. Praną Vaičekonį (Lietuvos mokslų akademija), kun. prof. teol. m. dr. Kęstutį Trimaką (JAV), mons. teol. m. habil. dr. Petrą Puzarą (VDU), mons. doc. teol. m. dr. Vytautą Steponą Vaidoną (VDU), prof. hum. m. habil. dr. Romualdą Apana-

vičių (VDU), prof. hum. m. habil. dr. Vacį Milių (Lietuvos istorijos institutas), doc. hum. m. dr. Tomą Sodeiką (VDU), doc. dr. Oną Tjūnelienę (Klaipėdos universitetas) bei dr. Antaną Kučinskaitę (Lietuvių katalikų mokslo akademija). Šie mokslininkai atstovavo katalikų teologijos, bažnytinės teisės, filosofijos, istorijos, filologijos, edukologijos, psichologijos, etnologijos bei etnomuzikologijos mokslas. Iš religijų istorijos mokslų žurnalo, *Soter* tampa katalikų religijos mokslo žurnalu, kur nagrinėjamos įvairios religinės problemos. Nutarta per metus leisti 2 numerius, straipsnius spausdinti lietuvių kalba, su trumpomis lietuvių anotacijomis — anglų, vokiečių, lenkų ir rusų kalbomis.

Kuruoti žurnalą ėmėsi Teologijos fakulteto Vytauto Didžiojo universiteto Didysis Kancleris, Lietuvos Vyskupų Konferencijos pirmininkas, arkivyskupas metropolitas Sigitas Tamkevičius SJ.

Pirmąjį šio leidinio numerį redagavo redaktorės N. Kreimerienė ir A. Varpučinskaitė. Tais pačiais metais žurnalas buvo indeksuotas (ISSN 1392-74-50), pripažintas Lietuvos Respublikos mokslo tarybos ir tapo prestižiniu Respublikos mokslo leidiniu. Atkurtojo žurnalo stuktūrą sudaro *Pratarmė*, *Mokslo darbai*, *Vertimai*, *Recenzijos bei Priedai*.

Pirmajame *Soter* 1 (29) numeryje publikavosi kunigai mokslininkai ir pasauliečiai. Jų mokslo straipsniuose analizuojamos bažnyčios istorijos ir teisinės aktualijos, tyrinėjamos filologinės, filosofinės, krikščioniškosios pedagogikos bei etnomuzikologijos problemos, apibendrinamos Bažnyčios istorinės ir švietėjiškos išvalgos.

Antrajame numeryje spausdinami straipsniai, analizuojantys katalikų teologijos, bažnytinės teisės, istorijos, filosofijos, edukologijos ir muzikos problemą, mokslinio straipsnio iš užsienio kalbos vertimas ir mokslinė recenzija. Redakcinės kolegijos pirmininku tapo Katalikų Teologijos fakulteto Vytauto Didžiojo universiteto dekanas mons. doc. teol. m. dr. Vytautas S. Vaičiūnas, o žurnalo tekstų redaktore — A. Garnienė.

2000 m. trečiąjį *Soter* 3 (31) numerį jau galima perskaityti Internetu adresu: <http://www.vdu.lt/Leidiniai/SOTER>, kas leidžia žurnalui aktyviau bendrauti su mokslininkais iš užsienio šalių. Šiame numeryje analizuotos katalikų teologijos ir ideologijos, filosofijos, istorijos, edukologijos, menotyros, etnologijos ir etnoinstrumentologijos mokslų problemos, pateiktas vertimas Protrepiticos krikščioniš-

senųjų kultūrų — kaip Korėjos — siekiančių 300 m. pr. Kr. menu iki naujųjų laikų dailės. Visa tai kondensuotai, vaizdžiai savo knygoje pristato S. K. Jautokaitė. Jos straipsniai, apimantys 1966-1992 m. vykusias parodas, skaitytojus supažindina su genialiaisiais renesanso ir vėlesnių amžių dailės kūrėjais: kaip dar siekiantio viduramžių Giotto (1266-1337), renesanso genijų Michelangelo (1475-1564), Rafaelo (1483-1520), Tiziano (1477-1576), Caravaggio (1573-1610), Rembranto (1606-1669) ir kitais meno galūnais, kurių parodos vyko Čikagoje, kūryba. „Susitikimus“ su čia paminėtais ir nepaminėtais, neblėstantio ryškumo kūrėjais, kurių dar-

kosios filosofijos studijavimui“ bei VDU profesorius kun. habil. dr. Prano Vaičekonio monografijos „Katalikų dvasininkijos juridinė padėtis XIX a. Lietuvoje“ recenzija.

Pirmieji straipsniai užsienio kalbomis pasirodė, išleidus ketvirtąjį 2000 m. *Soter* 4 (32) numerį. Tai katalikų kunigo Andriaus Eidinto ir Lietuvių katalikų mokslo akademijos nario Nikitos Černygovskio dirbančių Kaliningrado srityje (Rusija), mokslo straipsnis „Kai kurios informacinės kristinizacijos problemos“ rusų kalba bei kun. teol. m. dr. Andriaus Narbekovo straipsnis anglų kalba „Egzistencinė laisvės pasirinktų veiksmų reikšmė“. Šiame numeryje spausdinti straipsniai, analizuojantys katalikų teologijos ir ideologijos, filosofijos, kultūrologijos bei istorijos mokslų problemas, taip pat pateikta Algės Jankevičienės monografija „Lietuvos medinė sakralinė architektūra“ recenzija.

Žengiant į III tūkstantmetį, 2001-ųjų *Soter* 5 (33) numerio redakcinę kolegiją papildė nauji nariai: kun. teol. m. dr. Hans-Freidrich Fischer (Vilniaus Šventojo Juozapo kunigų seminarijos rektorius) ir kun. bažnytinės teisės dr. Algis Genutis (Telšių kunigų seminarijos rektorius). Straipsnių ciklą užsienio kalba tęsia kun. teol. m. dr. Andrius Narbekovas tyrinėjimu „Jono Pauliaus II mokymas apie prigimtine teisę enciklikoje *Veritatis Splendor*“.

Numeryje pateikiami teologijos ir religijos filosofijos, Bažnyčios ir švietimo istorijos, etnokultūros problemos analizuojantys mokslo straipsniai. Taip pat pateikiami tyrinėjimai, kuriuose skleidžiama nepriklausomos Lietuvos katalikiškosios inteligentijos, dvasininkų praktinės ir mokslinės veiklos patirtis. Skiriama vietos personalioms bei jų darbams (pvz., Antano Maceinos VDU baigimo diplominis darbas „Religijos reikšmė kultūrai“).

Šiuo metu straipsniai į naują *Soter* 7 (35) numerį jau yra surinkti ir redaguojami. Žurnalo numerio pasirodymas Lietuvos spaudos centruose planuojamas per Sekmines.

Hab. dr. Alfonsas Motuzas

kultūra tekstus imasi doc. dr. Ona Tjūnelienė.

Žengiant į 2002 metus spaudoje pasirodė *Soter* 6 (34). Redakcinėje kolegijoje kun. teol. m. dr. Hans'a-Friedrich'a Fischer'i, buvusį Vilniaus Šventojo Juozapo kunigų seminarijos rektorių, pakeitė naujas rektorius kun. bažnytinės teisės dr. Gintaras Grušas. Šio numerio tematika gana plati, spausdinami mokslo straipsniai teologijos, lingvistikos, mariologijos, viduramžių civilizacijos bei katechetikos temomis. Kai kurie autoriai savo straipsnius skyrė personalioms bei žmogaus sampratos bei socialinio gyvenimo problemoms. Greta mokslo darbų čia pateikiamos net keturios recenzijos bei tarptautinės teologinės konferencijos „Marija — Motina ir Mokytoja“, įvykusios Kaune 2001 m. balandžio 28-29 d., apžvalga.

Apžvelgė atkurtojo *Soter* šešis numerius galime konstatuoti, kad jis nuo pirmo iki šešto numerio dėsningai augo. Tai rodo komunikacinių priemonių (elektroninis paštas ir Internetas), redakcinės kolegijos, mokslo darbų, vertimų, recenzijų bei konferencijų apžvalgų tematika.

Mokslo darbų temų analizė rodo, kad daugiausia analizuojamos katalikų religijos mokslų: teologijos, ideologijos, istorijos, filosofijos, bažnytinės teisės, mariologijos, viduramžių civilizacijos, edukologijos ir pedagogikos bei katechetikos, kultūrologijos, lingvistikos, menotyros, etnologijos ir etnokultūros, muzikos ir etnomuzikologijos bei etnoinstrumentologijos kryptių problemos. Skiriama vietos personalioms bei jų darbams (pvz., Antano Maceinos VDU baigimo diplominis darbas „Religijos reikšmė kultūrai“).

Šiuo metu straipsniai į naują *Soter* 7 (35) numerį jau yra surinkti ir redaguojami. Žurnalo numerio pasirodymas Lietuvos spaudos centruose planuojamas per Sekmines.

Hab. dr. Alfonsas Motuzas

Alfonsas Motuzas — Vytauto Didžiojo universiteto Kaune einantis profesorius pareigas, Klaipėdos universiteto docentas, Klaipėdos universiteto Muzikologijos instituto vyr. mokslo darbuotojas, humanitarinių mokslų habilituotas daktaras, Šv. Antano religijos studijų instituto prie Katalikų teologijos fakulteto (VDU) direktoriaus pavaduotojas, *Soter* žurnalo redakcinės kolegijos pirmininko pavaduotojas.

Vasily Kandinsky (1860-1944) ir kt.

Didelė dalis (kaip minėta 60 straipsnių) skirta lietuvių dailininkų ir jų kūrybos pristatymui. Daugelio jų vardai gerai žinomi ir Lietuvoje. Tai dail. V. K. Jonynas, tai 1976 m. emigravęs iš Lietuvos Vladislavas Žilys, tai paryžietis Žibuntas Mikšys, daug parodų surengusi ir daug savo kūrinių Lietuvai padovanojusi Magdalena B. Stankūnienė, tai Vida Krikštolaitytė, tai Romas Viesulas ir daugelis kitų, kol kas mažiau Lietuvai pažįstamų lietuvių menininkų.

S. K. Jautokaitės rašiniai apie įvairių laikotarpių, žanrų ir stilių dailininkų kūrybą, teoriniai pamastymai apie menininko pasaulėjautą, pateikti intelektualiai, bet ne sausa, akademinė kalba, gyvu profesionaliu stiliumi, neapsunkinančiu skaitančiojo tarptautinių žodžių griūtimi. Pasigerejimą teikia raiški lietuvių kalba bei veikalo informatyvumas.

Zita Žemaitytė

P.S. Knyga gaunama „Drauge“.